

BESZÉLGETÉS MIKE HODGES-SZAL – 2. RÉSZ // GYÓRI ZSOLT

„NEM FRÖCSÖG A VÉR”

AZ IDÉN 84 ÉVES HODGES ERŐSZAKOT ELEMZŐ FILMJEIT A TÁRSADALMI-KULTURÁLIS HÁTTÉR, A KORHANGULAT, A PONTOS KARAKTERRAJZOK ÉS A SZTÁRSZÍNÉSZI ALAKÍTÁSOK TESZIK EMLÉKEZETESSÉ.

Az átprogramozott ember
(Richard Dysart
és Geroges Segal)

Úgy gondolom, hogy az átprogramozott ember a karrierjének következő logikus lépése volt, miközben már egy másfajta erőszakot vetített előre: a klinikai gyakorlat hideg és makulátlan erőszakosságát. Elnézve a húsz perces, mégis fantasztikus ritmusú és izgalmas agyműtétet, könnyű elfelejteni, hogy az orvosok tulajdonképpen azért hatolnak be egy emberi testbe, hogy kondicionálják azt, még ha nem is olyan durván, mint a Mechanikus narancsban látott Ludovico-kezelés esetében. Képes lesz a technológia valaha irányítani az emberi viselkedést?

A végtelen szórakoztatás és figyelemelterelés korában élünk, talán annyira, hogy fénysebességgel veszítjük szem elől, hogy mi az, ami a valóságban (és nem csak virtuálisan) történik. Mi a valóság és mi a tükörképe? Egy olyan világ jutott nekünk, ahol nincs menekvés a megfigyelés elől, ahol önként és dalolva adjuk át az összes információt magunkról, még a titkainkat is. Egyre jobban gabalyodunk bele az algoritmusok hálójába, ami majd végül a földhöz köt minket, ahogy a liliputiak tették Gulliverrel, eközben pedig (ahogy *Az átprogramozott emberben* látható) az emberi elme feltérképezése példátlan sebességgel zajlik. Most, hogy a bolygónkat már felfedeztük és kihasználtuk, az elménk következik, a „belső bolygónk”? Azt kérdezi, hogy képes lesz-e a technológia valaha irányítani az emberi viselkedést. Úgy sejtem, a válasz igen, de remélem, hogy tévedek (mégiscsak van öt unokám!) Ne feledje, hogy Harry Benson, a robotika és mesterséges intelligencia szakértője már 1972-ben meg volt győződve, hogy a gépek elfoglalják majd a világunkat, azóta pedig csak tovább fejlődött ez a tudományág. Ugyanakkor az emberi fejlődés a múltban már többször is tévképzetnek bizonyult.

• Nagyon ritkán ábrázolja esztétikusan az erőszakot, az egyetlen kivételként csak arra a jelenetre tudok gondolni, amikor Harry Benson lassított képsorban mészárolja le a barátnőjét. Mi ihlette ezt a stilizációt?

Sosem akartam Sam Peckinpah módjára szépíteni az erőszakot, viszont Az átprogramozott ember bizonyos tekintetben a Frankenstein-történet átírata. A lassított felvétellel Harry robottá válását hangsúlyoztam: mechanikus mozgású, lassú, esetlen, amilyen a saját, korábban látott teremtménye. Talán igazam volt, talán nem, de úgy gondoltam, hogy a robot-jelleg elveszne a normális sebességű felvételen.

• A Flash Gordon újrahaznosítja az archetipikusan ábrázolt hősokeket, gonosztevőket és erőszakot, a narratíva mentes a csapdától, a történet pedig egyszerű, kevés karakterfejlődéssel. Ebben az értelemben hasonló a képregényekhez és a Csillagok háborújához, azonban míg George Lucas a speciális effektusok segítségével köti le a nézőt, az ön filmjét a mesterkéeltség, a teatralitás és a nyílt túlzások, a camp stílus emeli

kultikus szintre. Lehet az erőszak félelmetes egy fantasy filmben?

Erre nem tudok választ adni. Találkoztam olyan felnőtellel, aki gyerekként ijestőnek találta a Flash Gordon bizonyos részeit (például a farönkös beavatást), de hozzá kell tennem, hogy én sosem úgy tekintettem erre a filmre, mint tudományos fantasztikumra: számomra közelebb állt a tudományos fantasy-hez.

• Olyan érzésem volt, hogy a Flash Gordon inkább humoros hidegháborús allegória, amiből ugyan hiányzik az 1950-es évek politika sci-fijeire jellemző komolyság, mégsem hagyja figyelmen kívül a huszadik századot. Végső soron Ming császár egy szadista önkényúr, aki terrorra, fegyelemre és egyöntetűségre alapozza a birodalmát, míg a hatalmát megfigyeléssel, arctalan örökkel és pszichológiai kondicionálással tartja fenn. Mint a Nagy Testvér gyerekeknek szánt verziója. Lehet ilyen olvasata a filmnek?

Néhány habókos pillanatomban képes voltam a Flash Gordon bohóckodását az amerikai külpolitika naivitásához hasonlítani: ismerősnek tűnt, ahogy figyelmen kívül hagy Uncle Samén kívül minden más kultúrát. Nem voltam igazságos, hiszen nem Flash volt, aki eldöntötte, hogy megmenti a világot, hanem rátették a szerepet. Viszont ha ezt félretesszük, akkor a nyolcvanas évek közel-keleti történései (a film készítésekor Irak és Irán még nem ugrottak egymás torkának) összhangban voltak azzal, ami a film alapjául szolgáló Alex Raymond képregényben zajlott. Egy rakás, Minghez hasonló, könyörtelen diktátor parádézott a vidéken. Akárcsak Ming, középkori gondolkodással basáskodtak huszadik század gyilkos tömegpusztító fegyvereivel a tarsolyukban. Akárki legyen is ez a Flash, köszönjük meg, hogy megmentette a világot. Legalábbis a filmben. De ideje visszatérni a valóságba.

• A nyolcvanas évek keserűek voltak az ön számára: egészségügyi problémák, elbukott projektek, limitált terjesztés és az Ima egy haldoklóért ellenes fogadtatása nehezítette az életét. Ebben a filmben az

erőszak vég(telenség)éről beszél. Martin Fallon, az IRA-s bérgyilkos idealistaként vesz részt és vet véget az erőszaknak: egy számára igaz ügy miatt gyilkol, aztán visszavonul, hogy megváltást nyerjen. Azt akarja ezzel mondani, hogy az az elkötelezettség, ami életre hívja a terrorizmust, véget is vethet neki?

Elképesztő az a gyorsaság, amivel a vallás képes terjedni. Ha a körülmények megfelelőek (ahogy Szent Pál számára azok voltak, amikor Damaszkuszba tartott), egy szempillantás alatt végbemehet a megtérés. És ahogy Szent Pál esetében is láttuk, a megtért ember vallási láza erősebb lehet, mint a többi hívőé. Nézze meg, mi zajlik az ISIS-en belül: Azok, akik a lefejezéseket elkövetik, nagy számban frissen megtértek. Úgy tűnik, hogy a megtérésre hajlamosak lelkiismeretfurdalás nélkül váltanak irányt egyik pillanatról a másikra, és ugyanolyan hevesen kezdik el terjeszteni a másik oldal ígését. Instabilak, mint a nitroglicerin. Az Ima egy haldoklóért főhőse, Fallon szemtanúja lesz egy tragikusan végződő rajtaütésnek (a helyzetben csak ront, hogy az áldozatok ártatlan iskolások), ennek hatására megtér, de nem az Egyesült Írország álmával szakít, hanem a szervezet által használt erőszakos eszközökkel. A film konfliktusa onnan jön, hogy a Maffiához hasonló, patriarchális alapokon nyugvó és agymosó szervezetek csápjai közül nem könnyű kimenekülni.

• Mit gondol, képesek a műfajfilmek megbirkózni a terrorizmus összetett és nagyon is aktuális problémájával, illetve tudnak-e a kérdéskörrel az azt megillető mélységben és intellektuális komolysággal beszélni?

Szerintem képesek, de már a szükséges pénz megszerzésénél elcsúszhat a dolog. Ugyanakkor mondhatjuk, hogy a terrorista lélektanát Martin Scorsese már sikeresen kiveszte a Taxisofőrből.

• A Fekete szívárványban a nagytöke ellen emeli fel a hangját, a nyugati világ vulgáris liberalizmusával szemben. A filmben a vegyipar mocskos trükkjeit mutatja be, viszont a mozi elkészültének idejében ön a filmiparban találkozott hasonló tisztességtelen viselkedéssel (megszegett ígéretek, profizmus hiánya, szűklátókörű producerek). Hozzájárultak ezek a fájdalmas élmények ahhoz, hogy végül egy ennyire nyíltan politikai téma mellett döntött?

Nem hinném. Azt mindig is tudtam, hogy a filmkészítés, köszönhetően a hatalmas pénzeknek, egy kegyetlen, durva

Flash Gordon
(Max von Sydow)

játszma. Szintén kivédhetetlen az össze-
ütköző egók hangzavara. Akárhogy is, én
mindig politikai témájú filmeket készí-
tettem, ha nem is annyira nyilvánvaló-
an ábrázoltam a politikát, mint mondjuk
Ken Loach. Annak idején úgy döntöttem,
hogy fősodorbeli műfajjal fogok dolgoz-
ni, és megpróbálom kitágítani a határokat
amennyire csak lehetséges. Köszönhető-
en annak, hogy egy látnokot tettem meg
a főszereplőmnek, előre láttathattam
vele a jövőt, azt a jövőt, amit én személy-
szerint sivárnak találok. „Nem tudjuk, mit
csinálunk”, mondja Martha. Senki nem
tagadhatja, hogy igaza volt.

• *A film főszereplője (Rosanna Arquette) egy látnok, aki, Fallonhoz hasonlóan szem-
beszél a másokat kihalasztó módszerei ál-
tal okozott károkkal. Erőszakos látomásai
sokkolják és megváltoztatják Marthát, fel-
fedezzi a saját spiritualitását, szembenéz
a démonaival és traumáival. Van valami
jelentősége, hogy az a főszereplő, aki az
összes karaktere közül a leginkább ura lesz
az életének, végeredményében egy nő?*

Angliában volt egy népszerű médiu-
munk, aki azóta már a „másik oldalra”
költözött, Doris Stokes. Tanulmányoztam
a technikáját még mielőtt elment, így lét-
re tudtam hozni a saját, noha fiatalabb
verziómat. Logikusnak tűnt, hogy ezek az
erőszakos látomások egy nőn keresztül
érkeznek, hiszen ők azok, akik
– gyakran nagy fájdalmak árán –
életet adnak gyerekeinknek.

• *A krupié talán az egyik legérettebb
munkája, egy korábbi interjúban igazi al-
világi filmnek nevezi a helyszínét és a ter-
mészetes fények hiánya miatt, persze azért
is alvilági, mert a bűn és az erőszak hely-
színe a kaszinó. Ugyanakkor az erőszak itt
egzisztencialista vonásokkal bír. A történet
középpontjában egy krupié áll, aki estéről-
estére végignézi, ahogy mások vagyontokat
veszítenek. Ez szintén egy politikai kom-
mentár a késő ezredfordulós Angliáról?*

Nyolcvanhárom éves vagyok. Az el-
múlt három évtizedben végignéztem,
ahogy a hazámat szétveri a pénz és
gazdagság bűvölete. Azelőtt kevesen
beszéltek a nyereszkeedésről, egysze-
rűen udvariatlan dolognak számított: a
részvényárfolyamok változásairól nem
számolt be a média, a pénzügyi trükkö-
zések még nem fogtak meg. Abban
az időben a nemzet jelentős részét a
nincstelen munkások tették ki. Az em-
berek megszállottsága nem a kamat-
hoz, inflációhoz, tőkehozamhoz, meg a
hasonlókhoz kapcsolódott, hanem az
egyszerű túléléshez. Ez mind megválto-
zott Margaret Thatcher színrelépésével.
Hatalomra került és tönkretette a közös-
séget, előtérbe helyezte a mohóságot,
megpróbálta elpusztítani a jóléti állapotot,
kiárusította az otthonokat, és így tovább.
A jelenlegi konzervatív kormányzat csak

Üzött vad
(Clive Owen)

befejezi az ő munkáját. Amikor
a kilencvenes évek végén meg-
kaptam a lehetőséget *A krupié*
megrendezésére, remek poten-
ciált láttam benne a korszellem megra-
gadására. Ha figyelmesen hallgatja, lehet
hallani, ahogy a rulett kerék kattogása
kiszűrődik a kinti világba, ahogy a kapzsi-
ság szelleme is elér mindenhova.

• *Azért is kedvelem A krupié-t, mert mi-
után elszállt minden remény (a menekülés,
a gyógyulás, a megtérés reménye), Jack
Manfred lesz az a karakter, aki mégis elér
valamit – vagy legalábbis úgy tűnik. A vé-
gén persze kiderül, hogy a háttérből egész
idő alatt az apja mozgatta a szálakat, Jack
pedig – és ez a csodálatos az egészben –
az egészet egyetlen mosollyal nyugtázza.
A néma beletörődés nem is annyira a vere-
ség felismerését jelenti, sokkal inkább egy
gesztus attól az embertől, aki rádöbben,
mennyire hasztalan erény a tökéletességre
való törekvés, és hogy az elbukás félelmé-
be bukik bele a legtöbb ember.*

Igen, az egy különleges mosoly. Clive
egyenesen rám nézett, miközben a ka-
mera mellett guggoltam, és már meg is
volt az az arc: mindig meg tudtam ne-

vettetni. Emellett tudta, hogy egy olyan
ember szemébe néz, aki már régóta
megértette azt, amit ön olyan elegánsan
megfogalmazott a kérdésében.

• *Az eddigi utolsó játékfilmje, az Üzött
vad visszatér a bosszú tematikájához, de
ezúttal a főszereplő a vidéki Wales-ből
érkezik Londonba. A széles képkivágások
és a nevezetes épületek nélkül azonban
ez nem a turisták által bálványozott, ra-
gyogó metropolisz, mindössze annak
árnyéka. Önt a jéghegy csúcsa helyett az
érdeklí, ami a felszín alatt van, a rejtélyek,
a kimondatlan szavak, az örökre elveszett
motivációk, amikre a feledés fátyla borult.
Búcsúfilmnek szánta az Üzött vadat, hogy
ilyen elégikus lett a hangvétele?*

Nem, viszont az, hogy sem a kritiku-
sok, sem a közönség nem fogadta jól
a filmet, mindenképpen hatással volt
a visszavonulásomra. Én még most is
a legjobb filmemnek tartom, mert mi-
nimálisan manipuláltam csak a nézőt,
és talán ennek fizettem meg az árát. A
közönségnek meg kellett dolgoznia a
háttértörténet összerakásával. Davey
megegyezését túl rövid és túl vissza-
fogottan ábrázolt, hogy végigvigye an-
nak teljes szörnyűségét a filmben. Az erő-
szak oka (kicsinyes irigység a fiatalabb
szexuális sikereire) túl triviális, hogy
kellően megtámogassa a jelenetet. És
emellett ott van a talányos befejezés,
hűha! Az aztán kapott hideget-meleget.
De végtére is ettől izgalmas ez az egész.

• *A film végén Will (Clive Owen) szem-
benéz Boaddal (Malcolm McDowell) és a
legalapvetőbb pszichológiai terrort alkal-
mazza vele szemben, amikor azt mondja:
„Meg fogom ölni magát. Nem most. Nem
ma este. Az túl könnyű lenne. Talán jövő
héten. Vagy hónapban. Nem tudhatja mi-
kor. Gondolja csak el: egy napon, egy este
újra itt leszek.” A beszéd után kimegy a
garázból, majd másodpercekkel később
visszatér és agyonlövi a férfit. Ez az egysze-
rű és egyenes gengszterstílus Jack Carterre
emlékeztet. Will döntése, hogy „őszintén”
fejezi be a dolgot, mennyiben tükrözi sa-
ját elképzelését arról, hogy mit és hogyan
akar erőszakként bemutatni?*

Véleményem szerint nem szabad so-
káig időzni az erőszak ábrázolásával,
inkább legyen hirtelen, gyors, éles és
ronda, ahogy az életben. A kínzás bemu-
tatása már egészen más kérdés, de ebbe
nem szeretnék belemenni, legyen elég
annyi, hogy még óvatosabban kell vele
bánni, mint az erőszak lefilmezésével.

GÉCZI BALÁZS FORDÍTÁSA

